15.8.2022

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Erityisasiantuntija Emilia Hämäläinen

Eduskunta
Lakivaliokunta

Lakialoite LA 12/2019 vp, kansalaisaloite KAA 5/2021 vp

Sisäministeriön poliisiosaston asiantuntijalausunto lakialoitteeseen laiksi rikoslain 21 luvun muuttamisesta, sekä kansalaisaloitteeseen kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä asiantuntijalausuntoa lakialoitteeseen LA 12/2019 vp laiksi rikoslain 21 luvun muuttamisesta, sekä kansalaisaloitteeseen KAA 5/2021 vp kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin. Sisäministeriön poliisiosasto lausuu asiassa seuraavaa.

Esitys

Lakialoitteessa LA 12/2019 vp esitetään lisättäväksi rikoslain 21 lukuun uusi pykälä 7a, jolla kriminalisoitaisiin koulukiusaaminen omana säännöksenään. Kansalaisaloitteessa KAA 5/2021 vp esitetään kouluväkivallan lisäämistä rikoslakiin.

Sisäministeriön poliisiosaston lausunto

Suomi on sitoutunut Lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklan mukaiseen kirjaukseen: ”Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.”

Poliisilain mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa.

Esitutkinnan toimittamisesta säädetään esitutkintalain 3:3 §:ssä. Lain mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Edellä mainituin pykälän 2. momentin mukaan ennen esitutkinnan aloittamista esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa selvitettävä 1 momentissa tarkoitettuun rikosepäilyyn liittyvät seikat erityisesti siten, että ketään ei aiheettomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan.

Esitutkinnan käynnistämistä on havainnollistettu oikeuskäytännössä ottamalla käyttöön termi esitutkintakynnys. Tällä termillä tarkoitetaan sitä harkintaa ja sen lopputulosta, jonka jokainen esitutkintaviranomainen joutuu ennen esitutkinnan käynnistämistä suorittamaan eli harkitsemaan, onko asiassa riittävästi syitä epäillä mahdollista rikosta. Esitutkinnan tarkoituksena on nimenomaan rikoksen tutkiminen.

Rikoslaissa rikosvastuun alaikärajaksi on asetettu 15-vuotta. Esitutkintalain 3:5§ mukaan, kun alle 15-vuotiaan epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon, toimitetaan tarvittaessa

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

esitutkinta sen selvittämiseksi onko 15 vuotta täyttänyt ollut osallisena teossa, asianomistajan pyynnöstä teolla menetetyn omaisuuden saamiseksi takaisin tai hänen vahingonkorvausoikeutensa toteuttamiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi tai epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen tai muun epäillyn etuun liittyvän selvittämistarpeen vuoksi.

Alaikäisiin kohdistuvat pahoinpitelyt tulee jo nyt lastensuojelulain 25 §:n 3 momentin mukaisesti ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä poliisille. Näissä tapauksissa poliisi suorittaa edellä mainitun mukaisesti ensin harkinnan esitutkinnan aloittamisesta ja sen jälkeen esitukinnan saattaen asian edellytysten täyttyessä syyttäjän harkittavaksi.

Koulukiusaamisen ja kouluväkivallan ehkäisy on erittäin tärkeää ja nämä kuuluvat myös poliisin tehtäviin. Valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteossa on linjattu viranomaistoiminnan painopisteen siirtämisestä korjaavista palveluista ennalta ehkäisyyn. Siinä todetaan myös, että ennalta ehkäisevällä toiminnalla ylläpidetään yhteiskunnan, ihmisten ja ympäristön turvallisuutta, turvallisuuden tunnetta ja luottamusta viranomaisiin sekä vähennetään syrjäytymistä. Samalla ehkäistään erilaisten ongelmien kasautuminen tietyille ihmisille tai alueille. Ennalta ehkäisevä toiminta on taloudellisesti kannattavaa, kun rikosten ja häiriöiden vahingoista sekä mahdollisesta rikosprosessista ja kriminaalihuollosta aiheutuvat kulut pienenevät.

Yksi poliisin ennalta estävän toiminnan työmuodoista on ankkuritoiminta. Se on moniammatillista työtä nuoren hyvinvoinnin edistämiseksi ja rikosten ennalta estämiseksi. Ankkuritiimissä on ammattilaisia poliisista, sosiaalitoimesta, nuorisotoimesta ja terveystoimesta ja työtä tehdään 47 tiimin voimin kaikkien poliisilaitosten alueella Suomessa. Toiminnan tavoitteena on varhainen puuttuminen nuorten rikolliseen tai muuten haitalliseen käyttäytymiseen ja nuoren ohjaaminen tarvittavan avun pariin. Ankkurissa nuori tavataan mahdollisimman pian ongelmien ilmettyä, jotta kierrettä ei pääse syntymään.

Ankkuritiimit toimivat aktiivisesti yhteydessä koulujen kanssa. Vuosien 2021 ja 2022 raporttien perusteella opetustoimi on toiseksi suurin asiakkuuksien ohjaaja ankkuritoimintaan heti poliisin jälkeen. Hyvällä yhteistyöllä ankkuritiimin ja koulun välillä kiusaamistapauksiin on siis mahdollista puuttua jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Koulut voivat myös konsultoida ankkuritiimejä parhaan ratkaisun löytämiseksi. Oletuksena toimenpiteiden suhteen tulee kuitenkin olla, että koulu on ensin tehnyt tarvittavat toimenpiteet ongelman ratkaisemiseksi ennen asian siirtämistä ankkuriin.

Ankkuritoiminnassa voidaan tavata myös kiusaamisen uhreja, jos tämän koetaan auttavan tilanteen käsittelyssä. Ankkurin tapaamisten jälkeen tapaus voidaan ohjata sovittelutoimistoon jatkokäsittelyä varten esimerkiksi korvausasioiden sopimiseksi tai yhteisen ymmärryksen löytämiseksi asiassa. Sovittelussa koulutetut sovittelijat kohtaavat teon osapuolet ja pyrkivät löytämään sovun näiden välille. Sovittelusta onkin saatu erinomaisia tuloksia myös kiusaamistapauksissa. Koulut voivat ohjata kiusaamistapauksia suoraan sovitteluun ja tämän toimenpiteen käyttöön kouluja tulisi rohkaista.

Ankkuritoiminnan osalta koulukiusaamista on tilastoitu vuoden 2021 loppupuolelta omana nimikkeenään. Elokuun alkuun 2022 mennessä oli kirjattu 492 uutta kiusaamistapausta ankkurien käsiteltäväksi, näistä tapauksista 435 oli alle 15-vuotiaiden tekemiä. Vaikka otanta on hyvin lyhyt, on tästä silti mahdollista johtopäätöksenä todeta, että ankkuritoiminnan tietoon tulleista kiusaamistapauksista tekijät ovat useimmin olleet alle 15-vuotiaita.

Lakialoitteessa eritellyt teot on jo nykyisellään kattavasti kriminalisoitu rikoslaissa. Rikoslaissa on tällä hetkellä useita nimikkeitä, jotka ovat sovellettavissa myös

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

koulukiusaamistapausten osalta. Näitä ovat muun muassa lievä pahoinpitely, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, laiton uhkaus, kunnianloukkaus ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen. Näiden rikosten rangaistusasteikko on sakon ja vankeusuhan välillä. Lakialoitteessa esitetty koulukiusaaminen olisi sakonuhkainen teko, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta. Koska lakialoitteessa ehdotetut kriminalisoinnit sisältyvät jo rikoslain piiriin, niiden selvittäminen esitutkinnassa kuuluu jo tälläkin hetkellä poliisin tehtäviin.

Lähtökohtaisesti jonkin yhteiskunnallisen ongelman ratkaisemiseksi uuden kriminalisoinnin tulisi olla vasta viimesijainen vaihtoehto ja tätä ennen hyödyntää muita keinoja kuten ennalta estämisen sekä varhaisen puuttumisen. Lisäksi huomioon on otettava, kuten aiemmin todettu, että kiusaamiseen syyllistyvät ankkuritoiminnan tilastojen perusteella useimmin alle 15-vuotiaat. Onkin todettava, että vaikka kiusaaminen lisättäisiin omana kriminalisointinaan rikoslakiin, ei se ratkaisisi sitä ongelmaa, jossa pääosa koulukiusaamisesta tapahtuu alle 15-vuotiaiden keskuudessa.

Uutta säännöstä tärkeämpää olisikin vahvistaa ennalta estävää toimintaa, ankkuritoimintaa ja koulujen kanssa tehtävää yhteistyötä. Näin voimme vastata muun muassa Lapsen oikeuksien sopimuksen, poliisilain sekä Sisäisen turvallisuuden selonteon kirjauksiin siitä, että lapsia tulee suojella ja rikoksia tulee mahdollisuuksien mukaan estää ennalta sen sijaan että niitä jälkikäteisesti selvitetään.

Sisäministeriö pitää tärkeänä, että koulukiusaamiseen ja kouluväkivaltaan puututaan. On Sisäisen turvallisuuden selonteon tavoitteiden mukaista tukea ja kehittää ennalta estävää toimintaa kaikissa sen muodoissa ja vahvistaa eri toimijoiden vuoropuhelua sekä osaamista tämänkin aihealueen osalta.

Koulukiusaamisen ja -väkivallan kitkemiseksi tarvitaan osaamista ja vahvaa koordinaatiota. Toimintaan puuttumiseksi tulee olla toimivat yhteistyörakenteet paikallisesti ja alueellisesti eri toimijoiden ja toimintojen kesken. Poliisilla on lakisääteinen velvoite estää rikoksia ennalta, mutta koulujen ja muiden toimijoiden rooli on myös muistettava ja työtä tehtävä laajalti yhteistyössä. Nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi ennalta estäminen ja varhainen puuttuminen ovat kauaskantoisempaa toimintaa kuin rikosten selvittäminen jälkikäteisesti.